

**Справа «Плахтєєв та Плахтєєва проти України»
(“*Plakhteyev and Plakhteyeva v. Ukraine*”)**

У рішенні, ухваленому 12 березня 2009 року у справі «Плахтєєв та Плахтєєва проти України», Суд постановив, що:

- було порушено ч. 1 ст. 6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд упродовж розумного строку);
- мало місце порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 2 000 євро як компенсацію моральної шкоди.

Обставини справи

Заявники п. Плахтєєв та п. Плахтєєва, відповідно 1958 та 1931 р. н., є громадянами України і проживають у смт. Березівка Одеської області. Пан Плахтєєв займається вирощуванням зерна, а п. Плахтєєва, його мати, є пенсіонеркою.

24 січня 2001 року, коли заявник їхав від своєї матері на орендованій ним вантажівці, його затримали працівники податкової міліції. Після перевірки ними вантажівки, там було виявлено 500 кг. пшениці, 1 400 кг. борошна та 3 000 кг. комбікорму, на перевезення яких у п. Плахтєєва не було жодних документів. Працівники міліції склали протокол про адміністративне правопорушення, вилучили вантажівку та направили справу до суду.

26 січня 2001 року Тростянецький районний суд Вінницької області (далі – районний суд), ухваливши, що п. Плахтєєв перевозив вказане майно іншої особи без належного на те дозволу, визнав його винним у здійсненні незаконної підприємницької діяльності. Районний суд оштрафував заявника на 51 гривню та прийняв рішення про вилучення борошна і комбікорму. Оскільки 500 кг. пшениці належали самому п. Плахтєєву, її не вилучали.

Після цього рішення заявники неодноразово зверталися до Тростянецького районного відділу податкової міліції, вимагаючи повернення вантажівки та пшениці, які не були об'єктом вилучення, однак їм було відмовлено.

19 червня 2001 року голова Вінницький обласний суд (пізніше перейменований на Апеляційний суд Вінницької області) в результаті перегляду цього судового рішення, скасував його, вказавши, зокрема, що обвинувачення заявника та застосування до нього санкцій були необґрунтованими. Відтак провадження, порушеної проти п. Плахтєєва справи, було закрито.

15 серпня 2001 року податкові органи повернули вантажівку та пшеницю заявникам. За свідченнями п. Плахтєєва та його матері, на

момент повернення пшениця була зіпсованою, а вантажівка пошкодженою.

3 січня 2002 року заявники подали позов до Апеляційного суду Вінницької області (далі – Апеляційний суд) проти районного суду та податкових органів, вимагаючи виплати компенсації за неправомірне засудження п. Плахтєєва, безпідставне вилучення майна, занадто тривале тримання їхнього майна та його пошкодження. Вони скаржились, зокрема, на те, що податковий орган незаконно утримував вантажівку та пшеницю, хоч вони й не підпадали під вилучення; а також на те, що вантажівка та пшениця після повернення виявились серйозно пошкодженими.

20 січня 2002 року Апеляційний суд прийняв рішення про неприйнятність скарги заявників, вказавши, зокрема, що, *«відповідно до ст. 62 Конституції України: «У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням»*, а тому завдана шкода має компенсуватись державою, а не судом чи суддею. Відтак, суд (чи суддя) як орган (чи як індивід), який здійснює правосуддя, не може бути відповідачем у цивільному судочинстві, оскільки закон передбачає інший механізм виправлення помилок та суперечностей, вчинених під час здійснення правосуддя».

Листом від 23 березня 2002 року заступник голови Державної податкової адміністрації України підтвердив те, що п. Плахтєєв шляхом подання позову до суду може вимагати компенсації за шкоду, завдану податковими органами

Крім того, в результаті проведеного Державною податковою адміністрацією України внутрішнього розслідування було встановлено, що податкові органи не спромоглися вжити всіх необхідних заходів, аби вчасно повернути вантажівку та пшеницю заявникам. Також було вирішено не застосовувати дисциплінарних заходів, оскільки відповідальний за ці діяння службовець звільнився.

7 травня 2002 року п. Плахтєєв та п. Плахтєєва подали до Верховного Суду України касаційну скаргу на рішення від 20 січня 2002 року, стверджуючи, що відмова порушити справу проти районного суду та місцевих податкових органів була незаконною.

Податкові органи, після відповідного запиту заявників від 5 серпня 2002 року, 21 серпня 2002 року повернули їм вартість вилученого майна.

15 листопада 2002 року Верховний Суд України, за відсутності заявників, відмовив їм у задоволенні касаційної скарги, вказавши, що при її розгляді нижчими судовими інстанціями не було допущено жодних процесуальних порушень.

Зміст рішення Суду

Заявники, посилаючись на ч. 1 ст. 6 Конвенції, скаржилися на те, що їм було відмовлено у доступі до суду, коли вони вимагали відшкодування

завданої шкоди. Також вони скаржились на порушення їхніх прав на власність, стверджуючи, що податкові органи незаконно вилучили та утримували їхнє майно, а частина цього майна разом із вантажівкою, які не підлягали вилученню, зазнали значних пошкоджень під час їх утримання органами податкової міліції.

Суд нагадав, що ч. 1 ст. 6 Конвенції гарантує кожному право звертатись до суду за захистом своїх цивільних прав та обов'язків. Таким чином ця стаття втілює «право на судовий розгляд», елементом якого є право на доступ, тобто право порушувати у судах цивільні справи. Однак це право не є абсолютним. Воно може підлягати законним обмеженням, наприклад, у разі впливу законодавчо встановлених строків, для забезпечення виплати певних грошових сум, а також у випадку обмеження цього права стосовно меншин чи розумово неповносправних осіб. У тому випадку, коли право індивіда обмежується дією закону чи певним фактом, Суд повинен проаналізувати, чи застосоване обмеження порушувало сутність права особи і, зокрема, чи воно переслідувало законну мету та чи застосовані заходи були пропорційними цій меті.

Суд зазначив, що скарга заявників була залишена без винесення рішення по суті, на тій підставі, що відповідачем у справі був районний суд, а тому у нього був імунітет від відповідальності.

У розгляданій справі, Судові не потрібно визначати чи застосовані обмеження щодо права п. Плахтєєва на доступ до суду, які були наслідком спеціального імунітету відповідача, були пропорційними у світлі обставин справи, оскільки є більш вагома підстава сумніватися у тому, що право заявника на доступ до суду не було порушене. Зокрема, увагу Суду привернув той факт, що скарга заявників стосувалася не лише районного суду, який справді володіє імунітетом проти цивільних позовів, але й проти органів податкової служби, які не мають такого імунітету. Суд зазначає, що заявники чітко вказали на податкову службу як на другого відповідача у справі та стверджували, по-перше, що вони не мали можливості повернути вантажівку та пшеницю від податкової служби після винесення районним судом рішення в адміністративній справі про те, що не було законних підстав надалі утримувати майно заявників та, по-друге, на те, що їхнє майно було пошкоджене під час того як воно перебувало в утриманні податкової служби. Ці скарги не стосувалися районного суду та прямо адресувались податковій службі. Проте національні суди замовчували цю частину скарги заявників та не надали жодних обґрунтувань того, чому ця частина скарги не може розглядатися у змагальному процесі. Зокрема, Верховний Суд України відхилив касацію заявників, не давши пояснень стосовно цього.

Суд зауважив, що аргумент Уряду про те, що п. Плахтєєву та його матері потрібно було подати окремий позов проти податкової служби, не є переконливим. Аналізоване порушення виникло не від відсутності

можливості подавати позови проти податкової служби, а від неспроможності національних судів визнати скаргу заявників на органи податкової служби такою, що може розглядатись у суді. Суд також зазначив, що національні суди, під час розгляду скарги п. Плахтєєва та п. Плахтєєвої не поінформували їх про те, що у них є така можливість. Більше того, ці судові рішення швидше давали підстави дійти до протилежного висновку, зокрема про те, що у заявників не було жодної перспективи розгляду цієї частини скарги у суді. У будь-якому випадку Суд вважає, що подання окремої скарги на податкові органи було б для заявників надмірним та необґрунтованим, а також що скарги, справді подані заявниками на національному рівні були цілком достатніми. Відтак, Суд відхилив заперечення Уряду про те, що не були використані всі національні засоби судового захисту, та постановив, що неспроможність національних органів влади вирішити по суті скаргу п. Плахтєєва та його матері на дії податкової служби позбавила їх права на доступ до суду. Тому мало місце порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Суд зазначив, що у сторін немає розходження стосовно того, що у значенні ст. 1 Першого протоколу до Конвенції вилучене майно було власністю п. Плахтєєва. Суд також зауважив, що вилучення цього майна були втручанням у права заявників, передбачені ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Суд зауважив, що сторони не зайняли чітких позицій стосовно питання про спосіб застосування ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. Суд вказав, що вилучення майна та подальше його повернення прирівнювались до обмеження його використання заявниками, а вказані діяння органів влади підпадають під дію другого абзацу ст. 1 Першого протоколу до Конвенції стосовно «контролю за користуванням майном». Крім того, протокол про адміністративне правопорушення, складений під час затримання заявника, підпадає під значення терміну «штраф», використаного у цій статті.

Потрібно також встановити, чи згадане втручання відповідало національному законодавству та чи воно досягало «справедливого балансу» між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту індивідуальних основоположних прав.

Суд зазначив, що відповідне втручання потрібно проаналізувати стосовно періоду до 26 січня 2001 року, коли справа про адміністративне правопорушення розглядалась у районному суді, та окремо стосовно періоду після 26 січня 2001 року, коли районний суд виніс рішення у цій справі.

Суд зауважив, що податкові органи конфіскували та утримували майно заявників під час слухання справи про адміністративне правопорушення відповідно до вимог національного законодавства. Крім того, Суд зазначив, що у матеріалах справи немає свідчень того, що застосовані

заходи були необґрунтованими. Тому Суд не бачить жодних ознак порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції в межах цього періоду.

Суд зауважив, що 19 червня 2001 року ордер про вилучення майна п. Плахтєєва та його матері був скасований, а 21 серпня 2002 року їм було компенсовано втрати за це вилучення.

Заявники не скаржились на те, що компенсація була недостатньою, запізнілою чи якимось іншим чином неадекватною. За цих умов Суд вирішив, що п. Плахтєєв та п. Плахтєєва не можуть вважатись потерпілими стосовно їхньої скарги про незаконну конфіскацію, оскільки остання була визнана такою на національному рівні, а завдана нею шкода – компенсована.

Суд зазначив, що 26 січня 2001 року районний суд прийняв рішення про конфіскацію лише частини затриманих об'єктів, не зазначаючи при цьому про вантажівку та пшеницю. Тому, на думку Суду, з цієї дати не було жодних законних підстав для утримання майна, яке не було зазначене в ордері на вилучення, тобто пшениці та вантажівки. Однак зазначене майно було повернене заявникам лише 15 серпня 2001 року.

Суд не погоджується з аргументами Уряду, що причиною вищезазначеної ситуації було те, що п. Плахтєєв та його матір відмовились забрати майно та не подали скарги про компенсацію завданої їм шкоди. Суд нагадав, що навіть податкові органи визнали, що невчасне повернення майна, яке не було вказане в ордері на вилучення, було їхньою помилкою. Вжиття всіх необхідних заходів задля повернення затриманого майна є, передусім, відповідальністю органів влади, а не обов'язком заявників регулярно відвідувати органи влади, вимагаючи повернення цього майна. Стосовно твердження Уряду про те, що п. Плахтєєву та його матері слід було порушити справу про компенсацію завданої шкоди, Суд зазначив, що у справі, порушеній проти податкових органів (яка, врешті, так і не була розглянута національними судами), заявники уже зазначили про цю компенсацію.

Суд також вирішив, що виходячи з інформації, представленої у матеріалах справи, він не може безсумнівно встановити чи майно заявників було пошкоджене та в якій мірі. Проте Суд зазначив, що утримання майна п. Плахтєєва та п. Плахтєєвої протягом шести з половиною місяців (від 26 січня до 15 серпня 2001 року) без будь-якого законного обґрунтування прирівнювалось до порушення їхнього права власності.

З огляду на зазначене вище, Суд відхилив попереднє заперечення Уряду про те, що заявниками не було використано всі національні засоби правового захисту, та постановив, що мало місце порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.